

Folkhälsomyndigheten

Nationell lagstiftning relaterad till legionella

Ett kapitel i kunskapssammanställningen
Legionella i miljön – hantering av smittrisker

December 2016

Innehåll

Nationell lagstiftning relaterad till legionella	2
Vad omfattar lagstiftningen?.....	2
Plan- och bygglagstiftning som förebyggande åtgärd	3
Tillsyn och kontroll.....	4
Arbetsmiljölagsstiftningen	4
Tillsyn och kontroll.....	5
Smittskyddslagstiftningen	5
Hälsa- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen	6
Tillsyn och kontroll.....	6
Miljöbalken	7
Miljöbalken relaterad till byggnader	7
Tillsyn och kontroll.....	7
Objektburen smitta	8
Smittspårning och utbrottshantering	8
Smitta på fartyg i internationell trafik	9
Åtgärder efter inträffade fall	10
Egenkontroll för verksamhetsutövare	10
Fastighetsägare.....	11
Sekretessfrågor	12
Referenser	13

Nationell lagstiftning relaterad till legionella

I detta kapitel beskrivs den lagstiftning som kan ha betydelse för riskhantering av legionella och utredning av inträffade fall. Olika myndigheters ansvar och roller beskrivs härigenom kortfattat.

Hur utredning av fall och utbrott av legionella ska genomföras beskrivs utförligare i kapitlet *Smittspårning – utredning av legionellafall och utbrott*. Den lagstiftning som ligger till grund för hantering av objektburen smitta beskrivs i mer detalj i Socialstyrelsens handbok *Hygien, Smittskydd och Miljöbalken – Objektburen smitta* (1)¹.

Vad omfattar lagstiftningen?

Regler som kan kopplas till legionella finns inom ramen för flera lagstiftningar. De i sammanhanget mest centrala reglerna finns i Boverkets byggregler, arbetsmiljölagen, smittskyddslagstiftningen och miljöbalken. Där går det att finna stöd för åtgärder som ska skydda människors hälsa, både förebyggande och vid inträffade fall.

Förebyggande lagstiftning finns i plan- och bygglagstiftningen, miljöbalken, hälso- och sjukvårdslagen samt i arbetsmiljölagen. Utbrottsanterande lagstiftning finns i miljöbalken, smittskyddslagstiftningen och arbetsmiljölagen samt i vissa fall patientsäkerhetslagen. Livsmedelslagstiftningen som ställer krav på dricksvattenkvalitet (SLVFS 2001:30) omfattar inte legionella.

Ansvarsfördelningen i både det förebyggande och utredande arbetet är inte alltid helt tydlig. Nya myndigheter bildas och ansvaret omfördelas därigenom. På regional och lokal nivå kan uppdelningen av arbetet se olika ut, vilket gör att det i praktiken kan skilja sig från vad som anges i lagstiftningen.

Lagstiftningen och de rekommendationer (allmänna råd, branschregler, med mera) som finns publicerade nationellt går hand i hand och pekar samtliga mot att ansvaret för förebyggande åtgärder mot legionella och åtgärder efter händelser ligger hos verksamhetsutövaren. Myndigheternas roll är att utöva tillsyn, vägleda verksamhetsutövarna och aktivt delta i utredningar av fall och utbrott.

Internationella rekommendationer från till exempel WHO och ESGLI² har inte någon legal kraft i Sverige, men kan användas som guider och kunskapsunderlag. Även i dessa betonas verksamhetsutövarens ansvar.

---

¹ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12931/hygien-smittskydd-miljobalken-objektburen%20smitta.pdf>

² European Study Group for Legionella Infections, tidigare European Working Group for Legionella Infections (EWGLI) som publicerat *ESGLI/EWGLI Technical Guidelines for Investigation, Control and Prevention of Travel Associated Legionnaire's Disease*.

Plan- och bygglagstiftning som förebyggande åtgärd

De rent förebyggande reglerna finns väsentligen i regelverket om byggande:

- Plan- och bygglagen (2010:900), PBL
- Plan- och byggförordningen (2011:338), PBF
- Boverkets byggregler (BFS 2011:6), BBR

I 8 kap. 4 § PBL ställs nio krav på väsentliga tekniska egenskaper som ett byggnadsverk skall uppfylla. I det tredje kravet sägs att byggnadsverket skall ge ”*skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljön*”. I 3 kap. 9 § PBF kompletteras det övergripande kravet med att ett byggnadsverk ska vara ”*projekterat och utfört på ett sådant sätt att det inte medför risk för användarnas eller grannarnas hygien eller hälsa...*” där förekomst av farliga partiklar eller gaser i luften samt förorening eller förgiftning av vatten eller mark är särskilt angivna punkter som kan kopplas till legionella.

De tekniska egenskapskraven utvecklas i BBR. I avsnitt 6:621 sägs att installationer för tappvarmvatten skall utformas så att lägst 50 °C vattentemperatur kan erhållas vid tappstället. Dessutom skall enligt avsnitt 6:622 ett VVC-system utformas så att temperaturen på det cirkulerande vattnet inte understiger 50 °C. I ett allmänt råd anges att temperaturen på stillastående vatten i till exempel beredare och ackumulatörer för uppvärmning inte bör understiga 60 °C.

I avsnitt 6:622 i BBR anges även att installationer för tappvatten ska utformas så att möjligheterna för tillväxt av mikroorganismer i tappvattnet minimeras. Av ett allmänt råd till bestämmelsen följer att installationerna bör spolras rena innan de tas i drift för att minska risken för tillväxt av bland annat legionellabakterier. Om vattnet har varit stillastående under byggskedet kan installationerna i vissa fall dessutom behöva desinficeras.

Vidare anges i avsnitt 6:622 i BBR att installationer för tappkallvatten ska utformas så att tappkallvattnet inte värms upp oavsiktligt. Av ett allmänt råd till bestämmelsen följer bland annat att tappkallvatteninstallationer inte bör placeras på ställen där temperaturen är högre än rumstemperatur. Om det är omöjligt att undvika att placera installationer för tappkallvatten på sådana ställen bör samtliga installationer utformas och isoleras så att temperaturökningen på tappkallvattnet blir så låg som möjligt. Installationernas utformning och isolering bör då dimensioneras så att tappkallvattnet kan vara stillastående i åtta timmar utan att temperaturen på tappkallvattnet överstiger 24 °C.

I ett allmänt råd i avsnitt 6:626 anges att man bör inventera, värdera och dokumentera riskerna för tillväxt av legionellabakterier i tappvatteninstallationer i olika slags byggnader samt även i vatteninstallationer som sprider aerosoler, till exempel bubbelbad, öppna kyltorn och befuktningsinstallationer. Den

dokumenterade riskvärderingen bör innehålla mätningar av vattentemperaturer och legionellabakterier vid idrifttagandet³.

De tekniska egenskapskraven i 8 kap. 4 § PBL ska uppfyllas inte bara vid nybyggnad utan även vid ombyggnad och andra ändringar av en byggnad. Vid ändringar finns det dock ett visst utrymme för att anpassa och göra avsteg från kraven med hänsyn till bland annat ändringens omfattning och byggnadens förutsättningar. I avsnitt 6:96 i BBR anges i vilken utsträckning reglerna om vatten och avlopp ska tillämpas även vid ändring av byggnader.

Tillsyn och kontroll

Tillsyn och kontroll över byggandet utövas av kommunernas byggnadsnämnder eller dess motsvarighet. Detta sker främst i samband med nybyggnad eller ändringsåtgärder som kräver bygglov eller anmälan. En av flera förutsättningar för att byggnadsnämnden då ska kunna ge startbesked för åtgärderna är att dessa kan antas komma att uppfylla de tekniska egenskapskraven. Krav på åtgärder med retroaktiv verkan kan ställas endast i undantagsfall och något sådant undantag finns inte för VA-installationer. Med stöd av bygglagstiftningen är det också svårt att ställa krav på hur byggnaden i verkligheten drivs. Däremot gäller enligt 8 kap. 14 § PBL att byggnadsverk ska underhållas så att de ovan nämnda tekniska egenskaperna i huvudsak bevaras.

Arbetsmiljölagstiftningen

Det övergripande regelverket för arbetsmiljön finns i arbetsmiljölagen, AML (SFS 1977:1160). Arbetsgivaren är ansvarig för att arbetsmiljölagstiftningens krav uppfylls på arbetsplatsen.

I AML 2 kap. 1 § ställs de övergripande kraven på arbetsmiljön. Där slås fast att arbetsförhållanden, inbegripande arbetslokalen (AML 2:3) skall vara sådana att inte arbetstagaren utsätts för förhållanden som kan leda till exempelvis ohälsa. När det gäller att skydda de anställda är det arbetsgivaren som har ansvaret för att olika åtgärder genomförs i enlighet med arbetsmiljölagstiftningen.

Arbetsmiljölagstiftningen skiljer sig från bygglagstiftningen i att den har retroaktiv verkan, vilket innebär att åtgärder ska vidtas, till exempel gällande tappvattensystemet.

Arbetsmiljöverket har föreskriftsrätt till stora delar av arbetsmiljölagen. Den mest intressanta publikationen i Arbetsmiljöverkets författningssamling kopplad till legionella är Arbetsplatsens utformning (AFS 2009:2), föreskrifter. I 36 § finns följande krav: ”*Vid duschar ska varmvattensystemet utformas så att risken för tillväxt och spridning av legionellabakterier förhindras.*”

---

³ Arbete pågår för närvarande (2016) med att ta fram vägledning för hur man kan göra en riskvärdering.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter Mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet (AFS 2005:1) finns krav på att arbetsgivaren ska göra riskbedömningar för ohälsa och olycksfall som kan orsakas av biologiska agens på arbetsplatsen. Om skadlig exponering för biologiska agens kan förekomma ska art, grad, omfattning och varaktighet av exponeringen fastställas så långt möjligt, och arbetsgivaren ska även bedöma vilka åtgärder som behöver vidtas.

I samband med att förekomst av legionella i bioreningsanläggningar uppmärksammades 2005 informerade Arbetsmiljöverket specifikt om bedömning av mikrobiologiska arbetsmiljörisker i bioreningsanläggningar. Man påtalade vikten av att göra en riskbedömning enligt AFS 2005:1.

I råden till 18 § i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbetsplatsens utformning (AFS 2009:2) står det att: ”*Man bör även ta hänsyn till var kyltorn är placerade, då det finns risk för spridning av legionellabakterier om aerosol från kyltorn sugts in i ventilationssystem.*”

Tillsyn och kontroll

Enligt AML 6:2 skall det finnas ett eller flera skyddsombud på arbetsplatser med fler än fem arbetstagare. Skyddsombudet har vittgående befogenheter och kan bland annat enligt AML 6:7 stoppa ett visst arbete om omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv och hälsa föreligger. Arbetsmiljöverket har befogenheter att göra tillsyn på arbetsplatser.

Smittskyddslagstiftningen

Smittskyddslagstiftningen handlar väsentligen om att förhindra spridning av smittsamma sjukdomar och i smittskyddslagen (SFS 2004:168) finns skrivningar som nämner både myndigheters och enskilda personers ansvar att förhindra och förebygga smittspridning. De anmälningsskyldiga sjukdomarna finns reglerade i smittskyddslagen och smittskyddsförordningen (2004:255).

Folkhälsomyndigheten⁴ har samordningsansvaret på övergripande nivå och ska ta initiativ till åtgärder för att upprätthålla ett effektivt smittskydd.

Folkhälsomyndigheten utfärdar enligt smittskyddsförordningen föreskrifter till smittskyddslagen.

Legionellainfektion är en av de sjukdomar som är anmälningsskyldig. Den är även smittspåringspliktig, enligt Folkhälsomyndighetens föreskrifter (HSLF-FS 2015:10) om smittspåringspliktiga sjukdomar, vilket innebär att orsak till smitta ska utredas för varje fall. Eftersom legionella inte sprids mellan människor krävs inga särskilda åtgärder för att förhindra spridning till andra personer utan

---

⁴ Detta gäller sen 1 juli 2015 enligt SFS 2014:1549 Lag om ändring i smittskyddslagen (2004:168).

åtgärderna riktas mot de objekt som misstänks orsaka smittspridningen, vilket kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder har ansvar för (se vidare nedan).

En behandlande läkare som misstänker eller konstaterar fall av anmälningspliktig sjukdom, ska utan dröjsmål anmäla detta till smittskyddsläkaren i det landsting där den anmälande läkaren har sin yrkesverksamhet och till Folkhälsomyndigheten. Anmälan ska bland annat innehålla uppgifter om den sannolika smittkällan och de sannolika smittvägarna. Läkaren eller annan hälso- och sjukvårdspersonal ska även försöka få upplysningar från patienten om vem eller vad som kan ha överfört smittan och om andra personer som kan ha smittats. Den enskilde patienten är skyldig att lämna de upplysningar som han eller hon förmår lämna.

I smittskyddslagen beskrivs smittskyddsläkarens roll gällande bland annat samarbete. Smittskyddsläkaren ska enligt 6 kap. 7 § skyndsamt underrätta miljönämnden i den kommun där objektet som misstänks sprida legionella finns. Vid misstanke om inhemska fall eller utbrott av legionella ska miljökontoret eller motsvarande i kommunen kontaktas omgående.

Hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen

Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) är en så kallad ramlag och innehåller de grundläggande reglerna för all hälso- och sjukvård. I lagen anges bland annat att vården ska vara av god kvalitet med en god hygienisk standard och att hälso- och sjukvården ska arbeta för att förebygga ohälsa⁵.

Patientsäkerhetslagen (2010:659) reglerar bland annat hälso- och sjukvårdspersonalens skyldigheter. Bestämmelserna fylls ut genom föreskrifter från Socialstyrelsen, exempelvis Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9).

Misstänks en legionellasmitta ha skett på sjukhus sker utredningen i första hand utifrån hälso- och sjukvårdslagstiftningen.

Tillsyn och kontroll

Sedan 1 juni 2013 har Inspektionen för vård och omsorg (IVO) tillsyn över hälso- och sjukvården och dess personal.

Då risk för legionellainfektion i hälso- och sjukvården är en patientsäkerhetsfråga betyder det att IVO även har ett i vart fall formellt tillsynsansvar för vattensystemet i en sjukhusfastighet utifrån sjukvårdslagstiftningen och smittskyddslagen. I praktiken torde det dock främst vara andra myndigheter som engageras när legionellafall inträffar på sjukhus, nämligen huvudmännen, smittskyddet och kommunerna.

---

⁵ Från 1 januari 2015 kompletteras hälso- och sjukvårdslagen av patientlagen (2014:821) som innehåller bestämmelser som syftar till att stärka patientens ställning.

För allmänna verksamheter som babysim i terapibassänger och rum eller utrymmen där vård inte bedrivs har kommunen tillsynsansvar. För ytterligare beskrivning av tillsynen av vårdlokaler hänvisas till rekommendation *Ansvarsfördelning för tillsyn av vårdlokaler*⁶.

Miljöbalken

Miljöbalken kan tillämpas i förebyggande syfte men det är även den som tillämpas vid utredning och tillrättaläggande åtgärder efter inträffade fall. De förebyggande åtgärderna hanteras främst enligt kraven på egenkontroll som beskrivs i slutet av detta kapitel.

Miljöbalken relaterad till byggnader

Miljöbalken är en lag som enligt 1 kap. 3 § gäller parallellt med annan lagstiftning (undantaget arbetsmiljölagen) när det gäller att förebygga olägenhet för människors hälsa och miljön. Detta kan i vissa fall gälla bostäder och lokaler, till exempel då det gäller människors hälsa. Enligt 9:9 gäller:

”Bostäder och lokaler för allmänna ändamål skall brukas på ett sådant sätt att olägenheter för människors hälsa inte uppkommer och hållas fria från ohyra och andra skadedjur.”

Ägare eller nyttjanderättshavare till berörd egendom skall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att hindra uppkomsten av och undanröja olägenheter för människors hälsa.

Miljöbalken gäller på samma sätt som arbetsmiljölagen vid varje tidpunkt, och kan alltså ha inflytande över hur en byggnad drivs. Det innebär formellt att man med stöd av denna lag kan ge förelägganden om åtgärder i anläggningar där legionella sprids eller där det finns risk för att legionella ska spridas.

Tillsyn och kontroll

Sen den 1 januari 2014 är Folkhälsomyndigheten nationell tillsynsvägledande myndighet för frågor som rör hälsoskydd och objektburen smitta enligt miljöbalken. Folkhälsomyndigheten delar ansvaret för tillsynsvägledning med länsstyrelserna, som ger vägledning i länet. Myndigheternas ansvar för tillsynsvägledning inom hälsoskydd framgår av Miljötillsynsförordningen (SFS 2011:13) och av 7 § Förordning (2013:1020) med instruktion för Folkhälsomyndigheten.

Miljönämnden har det övergripande ansvaret över miljö- och hälsoskyddet i kommunen. Undantaget är miljöfarliga verksamheter som kräver tillstånd och där länsstyrelsen är tillsynsmyndighet (exempelvis pappers- och massaindustrier).

---

⁶ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12951/ansvarsfordelning-tillsyn-varldlokaler.pdf>

Försvarets verksamheter står under Generalläkarens tillsyn. Tillsynsansvaret innebär att myndigheten ska kontrollera att miljöbalkens regler följs och att ingripa när en verksamhetsutövare, ägare eller nyttjanderättshavare av berörd egendom inte vidtar de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra eller undanröja olägenheter för människors hälsa. Det innebär att i vissa fall kan flera tillsynsmyndigheter ha skyldighet att agera och också att samarbeta. I den operativa tillsynen ingår att kontrollera att egenkontrollen fungerar (se vidare nedan).

Formellt kan miljökontoret göra inspektioner och med utgångspunkt från dessa förelägga byggnadens ägare eller nyttjanderättshavare och vidta åtgärder både då det gäller att förbättra installationerna och att påverka hur anläggningen drivs. Förelägganden måste vara tydligt motiverade, vilket ibland kan vara svårt i ärenden som innebär risk för legionella.

Objektburen smitta

Objektburen smitta är alla sjukdomar som kan spridas mellan objekt och människa. Legionella är en objektburen smitta då den sprids via aerosoler från olika typer av vatteninstallationer till människor. De legala kraven på att förebygga objektburen smitta finns i flera olika delar av miljöbalken⁷. Reglerna om hur man ska hantera en objektburen smitta vid konstaterad eller misstänkt smittspridning finns i miljöbalken (9 kap. 14–15 §§) och därmed är det kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder som har smittspårningsansvaret. Miljönämnden ska ingripa mot objekt, inklusive djur, som sprider allvarlig smittsam sjukdom och undanröja risken för smittspridning. Smittskyddsläkaren meddelar nämnden när det finns objekt i kommunen som sprider, eller misstänks sprida, smitta. Miljönämnden har skyldighet att meddela smittskyddsläkaren vid misstanke om objektburen smitta. Som tillsynsvägledning för miljönämnderna när det gäller objektburen smitta finns handboken *Hygien, smittskydd och miljöbalken – Objektburen smitta* (1). Legionellainfektion är en av de sjukdomar som används som exempel i handboken.

Smittspårning och utbrottshantering

När en anmälan om ett legionellafall kommer till en smittskyddsenshet startar ett smittspårningsarbete. Kontakt med miljökontoret i den aktuella kommunen tas för en gemensam utredning om smittkälla, ofta med provtagning från olika vatteninstallationer. Smittspårningsarbete beskrivs närmare i kapitlet *Smittspårning – utredning av legionellafall och utbrott*.

Om det finns misstänkt eller konstaterad smittspridning så är miljönämnden skyldig att undanröja smittkällan. Om legionella påvisas i miljöprover är det kommunens miljönämnd som, med stöd av miljöbalken (9 kap. 15 §), ansvarar för att åtgärder vidtas för att förhindra smittspridning. Miljönämnden kan till exempel besluta om och ge föreläggande till en fastighetsägare att vidta åtgärder för att

---

⁷ 2 kap., 9 kap. 3 §, 26 kap. 9 § och kap 26 kap. 19 §

förhindra att legionella kan spridas via duschvattnet. Är det genom den epidemiologiska utredningen tydligt att smittan härrör från till exempel en bubbelpool kan dock miljönämnden stänga denna redan innan man fått resultatet från vattenanalyserna. För att nämnden ska kunna ingripa mot objekt som sprider smitta ska förekomsten av smittämnen utgöra en sådan störning som omfattas av begreppet olägenhet för människors hälsa (9 kap. 3 §) och en rimlighetsavvägning (2 kap. 7 §) ska ha gjorts⁸. Detta kan vara svårt att hantera avseende förekomst av legionella då det inte finns fall kopplade till fastigheten eller verksamheten.

Enligt handboken *Hygien, smittskydd och miljöbalken – Objektburen smitta* (1) är spridning av legionellabakterier i luft ett exempel där samarbete mellan olika myndigheter är nödvändigt: *”Om de sprids från en miljöfarlig verksamhet och ut i samhället kan flera tillsynsmyndigheter ha ansvar. Kommunen har den initiala skyldigheten att starta en smittspårning. Den initieras oftast efter en anmälan från smittskyddsläkaren. Om man misstänker att till exempel legionellabakterier sprids från en miljöfarlig verksamhet där länsstyrelsen har tillsynsansvaret kan länsstyrelsen kräva de utredningar och åtgärder som behövs. Om misstankarna är välgrundade kan verksamhetsutövaren istället få bekosta provtagning och sanering. Legionellabakterier inom en verksamhet kan också vara en arbetsmiljöfråga så att Arbetsmiljöverket behöver ingå i samarbetsgruppen.”*

Misstänks smittan ha skett inom hälso- och sjukvården berörs även patientsäkerhetslagen och IVO:s tillsyn.

Huvudprincipen är att provtagningar ska betalas av den som initierar smittspårningen med provtagning av människor enligt smittskyddslagen och provtagning av objekt enligt miljöbalkens bestämmelser. Landstinget står således för provtagningskostnaden då en person kommer in till sjukvården, provtas och diagnostiseras. Miljönämndens provtagning av ett objekt för smittspårning, och den typning av bakterier som ibland krävs för att kunna fastställa en smittöverföring (se kapitlet *Smittspårning – utredning av legionellafall och utbrott*) räknas som ett led i smittspårningen som är nämndens ansvar, och kommunen får därför stå för sådana kostnader (1).

Smitta på fartyg i internationell trafik

Finns misstanke om att smitta kommer från fartyg finns ett internationellt hälsoreglemente (IHR) från 2005 som är genomfört i Sverige genom lagen (2006:1570) och förordningen (2007:156) om skydd mot internationella hot mot människors hälsa⁹. Ett utbrott av en allvarlig smittsam sjukdom (exempelvis legionella) på ett fartyg behöver inte vara ett internationellt hot mot människors

---

⁸ Rimlighetsavvägningen (eller skälighetsavvägningen) bör dock vara begränsad då det gäller allvarlig smitta enligt Prop 2003/04:30, SIDORNA 152, 153, 211 och 248.

⁹ Med ett internationellt hot mot människors hälsa avses en risk för att smittämnen eller andra ämnen som utgör eller kan utgöra ett allvarligt hot mot människors hälsa förs in eller sprids till andra länder.

hälsa, men Folkhälsomyndigheten ska omedelbart underrättas redan vid misstanke eftersom myndigheten har relevanta kontaktvägar till andra länder.

Det finns en kort vägledning för hur kommunerna kan hantera smitta på fartyg i internationell trafik *Hantering av utbrott av smittsamma sjukdomar på fartyg i internationell trafik*¹⁰. Rapporten kan användas som en del i planerings- och beredskapsarbetet för miljönämnderna. Ansvarsfördelningen är densamma som vid övrigt smittskyddsarbete i Sverige eftersom miljöbalken (1998:808) gäller på fartyg som ligger i svensk hamn.

Utbrott av legionella har inträffat på kryssningsfartyg som legat i svenska hamnar där både det nationella och internationella samarbetet var avgörande för utredningsarbetet, se kapitlet *Utbrott och intressanta fall*.

Åtgärder efter inträffade fall

En eventuell sanering för att få bort legionellabakterier och undvika att fler smittas är verksamhetsutövarens ansvar. När det gäller bostäder och allmänna lokaler ska ägaren eller nyttjanderättshavaren betala för rengöring och eventuell desinfektion, och för de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra eller undanröja olägenheter för människors hälsa. För att avgöra vem som har ansvaret för att vidta en åtgärd gör tillsynsmyndigheten en bedömning av vem som har ”rådighet” över egendomen eller den aktuella åtgärden, ägaren eller nyttjanderättsinnehavaren. I vissa fall måste miljönämnden ingripa på verksamhetsutövarens bekostnad och senare kräva denne på kostnaden. Det kan gälla fall då det är nödvändigt med en snabb handläggning för att undanröja en hälsorisk. Om ett ingripande rör en miljöfarlig verksamhet ska nämnden först samråda med Naturvårdsverket eller Havs- och vattenmyndigheten enligt 29 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, om ingripandet inte är alltför brådskande. Alternativt kan ärendet behöva tas upp i Mark- och miljödomstolen för att ändra villkoren för verksamheten. Det senare har varit aktuellt i samband med utredning av legionellaförekomst vid massa- och pappersbruk¹¹.

Egenkontroll för verksamhetsutövare

Den som driver en verksamhet eller som gör något som påverkar miljön har ett ansvar att bedriva egenkontroll enligt miljöbalken. Det innebär att verksamhetsutövaren fortlöpande ska planera och kontrollera sin verksamhet så att skador och olägenhet för människors hälsa förebyggs.

Tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter enligt 38 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd omfattas dessutom av

---

¹⁰ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/20428/hantering-av-utbrott-av-smittsamma-sjukdomar-pa-fartyg-i-internationell-trafik-2012-6-60.pdf>

¹¹ Mål M 1508-13

särskilda regler som anges i förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll (1998:901). Egenkontrollen innebär bland annat att verksamhetsutövaren ska:

- Ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning m.m. för drift och kontroll hålls i gott skick,
- Fortlöpande och systematiskt undersöka och bedöma riskerna från bland annat hälsosynpunkt.

Resultatet av sådana undersökningar och bedömningar ska dokumenteras.

Dokumentationen i samband med egenkontroll beskrivs i 4–7 §§ i förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll (1998:901). Där ställs bland annat krav på att företaget ska göra en riskvärdering av verksamheten och upprätta en ansvarsfördelning för de delar av verksamheten som påverkar miljön. Vägledning om egenkontroll enligt miljöbalken finns på Folkhälsomyndighetens webbplats¹². Bassängbad som är upplåtna till allmänheten eller som används av många personer är exempel på anmälningspliktig verksamhet där risken för spridning av legionella kan vara aktuell att bedöma.

Även de mer allmänt hållna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken ska tillämpas på verksamheter som kan medföra olägenheter för människors hälsa. Enligt miljöbalken ska en verksamhetsutövare själv kunna visa att miljöbalkens hänsynsregler följs. Dessa innebär bland annat krav på den kunskap som behövs och ett ansvar för att vidta de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som är skäligen för att kunna skydda miljön och människors hälsa.

Om undersökningar och kontroller visar att ett objekt sprider eller riskerar att sprida ett smittämne som kan göra människor allvarligt sjuka är detta att betrakta som en olägenhet för människors hälsa. I första hand är det verksamhetsutövarens ansvar att undanröja denna olägenhet. Enligt miljöbalken 29 kap. 5 § 2 p kan det vara straffbart att inte underrätta tillsynsmyndigheten om driftstörningar enligt 6 § i förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll (1998:901). Frågan har exempelvis diskuterats i samband med förekomst av legionellabakterier i tappvattnet i en simhall.

Fastighetsägare

Folkhälsomyndigheten vägleder kommunerna i hur de kan inspektera flerfamiljshus och kontrollera fastighetsägares egenkontroll. Det är fastighetsägarens ansvar att känna till lagstiftningen i miljöbalken som berör verksamheten, men även andra lagar som kan gälla för verksamheten, till exempel Boverkets byggregler. Miljöbalken ställer krav på att en fastighetsägare ska ha

---

¹² <http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/tillsyn-och-regelverk/tillampa-miljobalken/egenkontroll/vaegledning-om-egenkontroll-enligt-miljobalken/>

egenkontroll. Fastighetsägaren ska då ha rutiner för att identifiera, upptäcka, förebygga och åtgärda brister i sin verksamhet.

Genom vägledningen till kommunerna för hur fastighetsägare och verksamhetsutövare ska förebygga legionella ges förslag på egenkontroll av vattensystem¹³. Här skrivs att rutiner för kontroll av vattnets temperatur bör ingå i egenkontrollen och att temperaturen bör vara lägst 60 °C i varmvattenberedare och lägst 50 °C vid alla tappställen och i eventuell cirkulationsledning, vilket överensstämmer med Boverkets krav och rekommendationer. Rutiner för spolningar och åtgärder vid konstaterat förhöjda halter av legionella är andra punkter. Det nämns även att byggnader som periodvis inte används, eller där en del av byggnaden inte används, måste ha en utökad egenkontroll för att förebygga legionellatillväxt.

Sekretessfrågor

Offentlighets- och sekretesslagen (OSL; 2009:400) betonar tillsammans med Tryckfrihetsförordningen att offentlighet är huvudregeln och att reglerna om sekretess är undantag. Sekretessen följer inte handlingarna utan är helt avgörande av vilken myndighet som förvarar handlingarna och informationen. Sekretessskyddet för enskilda personers hälsotillstånd och eventuella smitta regleras i 25 kap OSL, för både hälso- och sjukvården och inom kommunen. Därutöver kan sekretess även bli aktuell för de uppgifter som rör enskilda näringsidkares affärsverksamhet. En förutsättning för att denna sekretess ska gälla är att uppgifterna saknar ett så kallat ”allmänintresse” och därför inte behöver lämnas ut för att till exempel förhindra att människor smittas.

I samband med utredningar av legionellafall kan OSL bli aktuell avseende den smittades identitet samt avseende uppgifter om hyresvärden och hyresgästerna, i samband med provtagning. I handboken *Hygien, smittskydd och miljöbalken – Objektburen smitta* (1) beskrivs att detta gäller till exempel om hyresvärden eller hyresgästen har bett kommunen göra en undersökning eller provtagning vid sidan av kommunens tillsynsverksamhet. Kommunen genomför då provtagningen i form av en ”uppdragsverksamhet”. Det krävs då också att uppdraget lämnats till kommunen under förutsättning att kommunen inte röjer svaret. Även i dessa fall kan ett allmänintresse ta över och göra uppgifterna offentliga.

Det är viktigt att i varje enskilt fall göra en sekretessbedömning utifrån det aktuella ärendet, då det beroende på ärendet kan vara olika sekretessbestämmelser som är tillämpliga.

---

¹³ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/smitta-kopplad-till-objekt/legionella/skotsel-av-vattensystem/>

Referenser

1. Socialstyrelsen. Hygien, smittskydd och miljöbalken – Objektburen smitta; 2008.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12931/hygien-smittskydd-miljobalken-objektburen%20smitta.pdf>

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, SE-171 82 Solna **Östersund** Forskarens väg 3, SE-831 40 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se